

УДК 614.2.007:378

ПОГОРІЛЯК Р.Ю.

Ужгородський національний університет, Інститут післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки, кафедра громадського здоров'я

ТЕНДЕНЦІЇ Й ОСОБЛИВОСТІ ЗАХВОРЮВАНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ

Резюме. У статті проаналізовані рівні та основні причини захворюваності та поширеності хвороб серед населення Закарпатської області, а також по трьох біогеохімічних зонах: низинній, гірській та передгірській.

Ключові слова: динамічні зміни загальної та первинної захворюваності, основні причини хвороб, регіональні особливості.

Вступ

Результати численних сучасних медико-соціальних досліджень підтверджують соціальну обумовленість здоров'я, оскільки його стан є узагальнюючою характеристикою рівня та якості життя, показником соціально-го, культурного та економічного розвитку суспільства.

Метою європейської програми «Здоров'я для всіх у XXI столітті» визначено реалізацію кожною людиною повною мірою потенціалу свого здоров'я. Потенціал здоров'я визначається здатністю контролювати власне здоров'я та здоров'я інших, здатністю приймати рішення й контролювати власне життя, а також створювати умови, що забезпечують досягнення здоров'я всіма членами цього суспільства. Завданнями для досягнення мети визначено: зміцнення й охорону здоров'я людей протягом усього життя; зниження поширеності й зменшення страждань, що спричиняються основними хворобами, травмами та пошкодженнями [1].

За результатами аналізу стану здоров'я населення України дослідники минулих років відмічали сталу негативну тенденцію зростання захворюваності та поширеності хвороб, зменшення абсолютної кількості населення за рахунок збільшення смертності, більше того, прогнозували подальше зростання негативних змін цих показників, що стає загрозливим для національної безпеки [3, 4].

Вивчення тенденцій захворюваності та поширеності хвороб серед дорослого населення є важливою складовою планування стратегічних напрямків розвитку як галузі охорони здоров'я, так і держави в цілому [2].

Мета дослідження: вивчити зміни в захворюваності дорослого населення Закарпатської області протягом 1995–2010 років.

Матеріал та методи

Спостереження здійснювалося як популяційне, епідеміологічне й охоплювало період з 1995 до 2010

року. Усього було проаналізовано дані 140 звітів про кількість захворювань, зареєстрованих у хворих, які проживають у районі обслуговування лікувального закладу (форма № 12).

Результати та обговорення

До переліку показників, що всебічно характеризують стан здоров'я населення і підлягають динамічному спостереженню та аналізу, належать захворюваність, поширеність хвороб, статеві-вікові особливості.

Аналіз показників захворюваності та поширеності хвороб протягом 2000–2010 років свідчить про стійкі тенденції до їх зростання. Станом на 2010 рік рівень поширеності хвороб серед усього населення Закарпатської області становив 1687,8 ‰, тобто наявне зростання з 1995 року на 63,2 %. Відповідно показник захворюваності у 2010 році становив 658,2, тобто зріс на 32,3 %.

Як видно із табл. 1, рівень первинної захворюваності в області впродовж 2000–2003 років був вищим за середньодержавний показник починаючи з 2004 року і не досягав величини первинної захворюваності по Україні.

Поширеність захворювань по області прогресивно збільшувалась у період з 1995 до 2009 року від 1034,4 до 1701,9, а у 2010 році помітне деяке зменшення величини. При цьому рівень поширеності впродовж усіх років був нижчим, ніж у цілому по країні.

Структура первинної захворюваності серед дорослого населення в області загалом практично не відрізняється від структури захворюваності по Україні. У той же час більш детальний аналіз вказує на деякі відмінності у величині частки того чи іншого класу хвороб у загальній кількості захворювань.

Таблиця 1

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Захворюваність								
Область	497,5	591,4	674,3	651,6	668,9	675,5	678,9	658,2
Україна	н/д	676,9	698,8	689,6	706,1	702,9	718,6	722,5
Поширеність								
Область	1034,4	1357,4	1619,7	1623,1	1660,9	1687,7	1701,9	1687,8
Україна	н/д	1525,7	1726,3	1745,8	1787,7	1813,1	1846,3	1867,9

Як і в цілому по державі, лідируючу позицію займають хвороби органів дихання, частка яких становить від 31,0 % у 1995 році до 42,2 % у 2009 році, при цьому величини менші, ніж по Україні в цілому. Другу позицію, як і по державі в цілому, займають хвороби системи кровообігу, частка яких у загальній кількості вперше зареєстрованих захворювань мала різнонаправлений характер і змінювалася від 9,8 до 12,8 %. При цьому слід зазначити, що за всі 15 років хвороби системи кровообігу по області займали більшу частину в процентному відношенні, ніж по Україні в цілому, де показник сягав величини від 7,2 до 7,7 %.

Третє місце в структурі захворюваності посідають хвороби органів травлення. Захворюваність за цим класом хвороб більше ніж у 2 рази перевищує відповідний показник по Україні. Якщо в загальнодержавній захворюваності частка хвороб даного класу в 1995–2010 роках становила від 4,1 до 4,3 %, то в області впродовж усіх 15 років цей показник становив від 10,6 % у 1995 році до 10,2 % у 2005 році. За останні 5 років помітне деяке зменшення частки хвороб даного класу, і у 2009–2010 роках вона становила 8,1–8,3 %, однак і надалі залишається вищою, ніж по Україні в цілому. Разом із тим інфекційні захворювання, новоутворення, хвороби кістково-м'язової системи, хвороби сечостатевої системи, травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників у структурі захворюваності становлять меншу частку, ніж по Україні.

Аналіз даних щодо захворюваності дорослого населення Закарпаття порівняно з середніми в державі виявив значне перевищення обласних показників над загальноукраїнськими за класами хвороб крові та кровотворних органів, ендокринної системи, розладів харчування, порушення обміну речовин та імунітету, нервової системи, системи кровообігу та травлення.

Особливо вираженими були відмінності з окремих видів патології. Зокрема, доросле населення області частіше, ніж у середньому по країні, хворіє на анемію, дифузний зоб, тиреоїдит, гіпертонічну хворобу, ішемічну хворобу серця, хронічний гепатит, жовчнокам'яну хворобу, холецистит, хвороби підшлункової залози, хронічний гломерулонефрит тощо.

Вивчення захворюваності дорослого населення даного регіону дозволило виявити темпи приросту

за різними класами хвороб протягом досліджуваного періоду. Так, найвищі темпи приросту захворюваності спостерігалися за класами хвороб крові та кровотворних органів (у 3 рази), ендокринних хвороб (43,8 %), хвороб органів дихання (33,5 %), новоутворень (на 11,2 %) та вроджених аномалій. Водночас загальний рівень захворюваності знизився на 57,7 % за рахунок зменшення частки інфекційних хвороб та паразитарних захворювань, на 56,8 % — хвороб кістково-м'язової системи, 52,2 % — за рахунок хвороб сечостатевої системи, хвороб органів травлення — на 27,7 %, хвороб системи кровообігу — на 9,2 %.

Поширеність хвороб значною мірою відображає накопичення хронічної патології серед населення, характеризуючи водночас навантаження на медичні заклади та успіхи в лікуванні різних хвороб, що дозволяють подовжити життя хворих із гострими, хронічними захворюваннями та невідкладними станами.

Що стосується структури поширеності захворювань, то вона практично повторює картину первинної захворюваності як по області, так і щодо ситуації по Україні. Так, лідируючу позицію займають хвороби системи кровообігу. Їх частка впродовж 1995–2000 роки зменшилась від 26,1 до 25,6 %, після чого відмічалось стабільне зростання частки аж до 33,0 % у 2010 році. По Україні частка хвороб системи кровообігу мала меншу питому вагу, ніж по області. Друге та третє місця в структурі поширеності хвороб як в Україні загалом, так і в області зокрема посідають хвороби органів дихання та травлення. Їх питома вага в області відзначається різнонаправленими тенденціями, проте хвороби органів дихання у структурі поширеності займають меншу частину, ніж по Україні, а хвороби органів травлення — більшу. Характерною відмінністю Закарпатської області від інших регіонів України є її належність до ендемічної зони. Тому в структурі поширеності ендокринні хвороби в області посідають четверте місце. Їх частота коливається в межах 4,2–9,2 %. Звертає на себе увагу той факт, що питома вага хвороб ендокринної системи в загальній структурі поширеності патології Закарпатського регіону в 2 рази більша, ніж в Україні, а рівень поширеності ендокринних хвороб у 5 разів перевищує загальнодержавний. Аналіз структури поширеності хвороб протягом 15-річного періоду свідчить про зростання

загального рівня за рахунок вроджених аномалій (в 5 разів), хвороб крові та кровотворних органів (в 2,6 раза), ендокринної системи (на 66,7 %) та хвороб системи кровообігу (на 32,5 %). За іншими класами хвороб відмічалось зменшення поширеності хвороб серед дорослого населення області.

Характерною особливістю Закарпатської області є поділ її на три ландшафтні зони: низинну, передгірську та гірську. Детальне дослідження показників захворюваності та поширеності дозволило виявити певні закономірності. Рівень як захворюваності, так і поширеності хвороб у всіх трьох зонах області має тенденцію до зростання, причому найбільшими темпами зріс показник поширеності та захворюваності в низинній зоні (на 71,1 та 46,9 % відповідно), менше — у передгірській (64,8 та 34,7 % відповідно) та найменше — у гірській зоні (61,1 та 14,5 %).

Особливості розселення, умов проживання, організації медичної допомоги та її доступності обумовлюють відмінності у зверненнях у заклади охорони здоров'я. Так, протягом 1995–2010 років найбільший рівень поширеності хвороб відмічався серед жителів низинної зони, що може бути пов'язано з більшою зверненістю та кращою виявленістю хвороб, оскільки в цій зоні сконцентровані всі обласні заклади охорони здоров'я. Що стосується рівня захворюваності, то найвищі показники реєструються в гірській зоні, нижчі — в передгірській і найнижчі — у низинній зоні.

Висновки

1. Аналіз показників поширеності хвороб та захворюваності протягом 1995–2010 років свідчить про низький рівень здоров'я та негативні його тенденції. Рівень поширеності хвороб протягом досліджуваного періоду зріс на 63,2 %, а рівень захворюваності — на 32,2 % відповідно.

2. Загальний показник поширеності хвороб серед дорослого населення Закарпатської області формувався за рахунок хвороб системи кровообігу (33,0 %), органів дихання (19,5 %), травлення (11,7 %) та ендокринної системи (7,0 %). Рівень по-

ширеності ендокринних хвороб у 5 разів перевищує загальнодержавний.

3. Структуру захворюваності формували хвороби органів дихання (41,4 %), хвороби системи кровообігу (9,8 %), травлення (8,3 %) і травми, отруєння та деякі інші наслідки зовнішніх чинників (6,0 %). Частка хвороб за вказаними класами становила 65,5 % від усіх первинних захворювань.

4. Рівень як захворюваності, так і поширеності хвороб у всіх трьох зонах області в динаміці зростає. Найвищі показники захворюваності реєструються в гірській зоні, а поширеності хвороб — у низинній.

У цілому поширеність хвороб в області лише на 10,7 %, а захворюваність — на 9,7 % нижча за середній рівень в Україні. Це вимагає підвищеної уваги з боку медичних служб до проблем здоров'я регіону. Безумовно, зазначена ситуація не лише висуває вимоги щодо підвищення доступності якості та ефективності медичної допомоги, але й потребує розв'язання широкого спектра соціально-економічних проблем, всебічного посилення профілактичних заходів, формування здорового способу життя, покращення якості життя населення.

Список літератури

1. *Галузь охорони здоров'я Закарпаття — 20 років незалежності України / Редкол.: Р.І. Шніцер та ін. — Ужгород: ТОВ «ІВА», 2011. — 168 с.*
2. *Голяченко О.М. Демографічні процеси в Україні: минуле, сьогодення та майбутнє / О.М. Голяченко, А.Г. Шульгай, Н.Я. Панчишин // Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. — 2012. — № 1(17). — С. 120-121.*
3. *Щорічна доповідь про результати діяльності системи охорони здоров'я України / Гол. ред. Князевич В. та ін. — К., 2009. — 384 с.*
4. *Щорічна доповідь про результати діяльності системи охорони здоров'я України / Гол. ред. Москаленко В. та ін. — К., 2010. — 492 с.*
5. *Щорічна доповідь про результати діяльності системи охорони здоров'я України / Гол. ред. Москаленко В. та ін. — К., 2011. — 439 с.*

Отримано 18.11.12 □

Погорил'як Р.Ю.

Ужгородський національний університет, Інститут післядипломного образования и доуниверситетской подготовки, кафедра общественного здоровья

ТЕНДЕНЦИИ И ОСОБЕННОСТИ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ЗАКАРПАТЬЯ

Резюме. В статье проанализированы уровни и основные причины заболеваемости и распространенности болезней среди населения Закарпатской области, а также по трем биогеохимическим зонам: низменной, горной и предгорной.

Ключевые слова: динамические изменения общей и первичной заболеваемости, основные причины болезней, региональные особенности.

Pogorilyak R.Yu.

Uzhgorod National University, Institute of Postgraduate Education and Pre-university Training, Department of Public Health, Uzhgorod, Ukraine

TENDENCIES AND FEATURES OF MORBIDITY RATE IN TRANS-CARPATIAN POPULATION

Summary. The article analyzed the levels and the main causes of morbidity and disease prevalence in the population of the Transcarpathian region, and by three biogeochemical areas: lowland, mountain and foothill.

Key words: dynamic changes in general and primary incidence, the major causes of disease, regional peculiarities.